

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

КАФЕДРА МОВОЗНАВСТВА

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ У СТРУКТУРІ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 451 групи
Спеціальності 014.02 Середня освіта
(Українська, англійська мова і література)
Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Українська мова і
література)»
Макаренко Олександра Олександрівна

Керівниця: кандидатка філологічних наук,
доцентка Гайдаєнко І.В.

Рецензентка: кандидатка філологічних
наук, доцентка Климович С.М.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Суспільно-політична лексика як складова лексичної системи сучасної української літературної мови	6
1.1 Зміст і обсяг поняття «суспільно-політична лексика».....	6
1.2 Суспільно-політичний термін як виразник суспільно-політичного поняття.....	9
1.3 Суспільно-політична лексика та суспільно-політична термінологія: проблема розмежування.....	13
РОЗДІЛ 2. Лексико-семантичні зміни у структурі суспільно-політичної лексики	18
2.1 Семантична характеристика актуалізованої суспільно-політичної лексики у сучасному політичному дискурсі.....	18
2.2 Семантична характеристика неологізованої суспільно-політичної лексики.....	26
2.3 Вхідження до суспільно-політичної лексики просторічних лексем і слів із соціальних діалектів.....	42
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТОК А	59

ВСТУП

Суспільно-політична лексика (далі СПЛ) належить до найбільш відкритих систем, представляє значний лінгвістичний інтерес через зростання ролі та динаміки політичної комунікації. Соціальні чинники найбільше впливають на лексико-семантичну систему мови, тому саме вона зазнає найістотніших трансформацій у перехідні періоди історичного розвитку суспільства. СПЛ складає ту частину словника, що дуже гостро відкликається на зміни, що відбуваються у світі реалій. Особливість суспільно-політичних реалій, відображуваних фактичним мовним матеріалом вивчення, виявляється в їхній прямій віднесеності до конкретного екстралінгвального фрагмента дійсності.

Нинішній етап розвитку українського суспільства відзначається значними змінами в усіх сферах суспільно-політичного життя: соціально-економічній, політичній, державно-правовій, культурній тощо. У часи різких соціальних перетворень закономірно зазнає змін і лексико-семантична система мови, реагуючи на виникнення нових понять, явищ у матеріальному й духовному житті соціуму.

Динаміку СПЛ найдоцільніше досліджувати саме на прикладах мови засобів масової комунікації, оскільки мас-медіа забезпечують у сучасному українському суспільстві комунікацію між політичними елітами та народом, роблять інформацію про діяльність державних органів управління прозорою, публічною, створюючи можливість для комунікації між усіма учасниками політичного життя суспільства.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що попри численні праці, присвячені дослідженню суспільно-політичної термінології (далі СПТ), деякі з її завдань досі залишаються нерозв'язаними та потребують подальшого спеціального вивчення, а саме: а) пізнавальна сутність СПТ; б) дослідження її смислотвірного потенціалу; в) аналіз функціональних особливостей СПТ у мас-медійних текстах.

Мета роботи: дослідити зміни у функціонуванні СПЛ у засобах масової інформації України.

Мета роботи зумовила такі **завдання:**

1) опрацювати наукові джерела з теми роботи та виробити наукові засади дослідження;

2) розмежувати поняття «суспільно-політична лексика» та «суспільно-політична термінологія»;

3) дослідити умови функціонування СПЛ та зміни у ЗМІ;

4) виявити лексико-семантичні зміни у структурі СПЛ сфери ЗМІ України.

Об'єктом дослідження є суспільно-політична лексика сучасної української мови.

Предметом дослідження є зміни у функціонуванні СПЛ сфери ЗМІ у процесі творення та подальшого розвитку нових лексем.

Суспільно-політична лексика вже була предметом лінгвістичного аналізу А.Бурячка, А. Голованевського, Т. Клімушенко, Т. Крючкової, О. Литвина, Л. Мурадової, І. Протченка. Проте переважну більшість досліджень суспільно-політичної лексики поєднує, а саме: те, що вони є соціологічними, а також те, що вихідним положенням дослідники вважають систему понятійно-сміслових сфер, на яких вона базується (О. Аксьонова, А. Белая, Ю. Бельчиков, А. Бурячок, Т. Клімушенко, Т. Крючкова, І. Протченко, Т. Савенко, В. Туркін), а праць про динаміку розвитку лексики та її використання на сучасному етапі практично немає.

Методи дослідження. У роботі було використано: метод компонентного аналізу, оскільки до завдань дослідження належить аналіз семантичних змін одиниць суспільно-політичної лексики та контекстуальний аналіз, що дозволяє прослідкувати за специфічними особливостями суспільно-політичної лексики в умовах її функціонування, а також метод дискурс-аналізу.

Практичне значення роботи. Матеріали кваліфікаційної роботи можна використати у ВОЗ на заняттях з дисциплін: «Сучасна українська літературна мова», «Стилістика української мови», «Лінгвістичний аналіз художнього тексту», а також як ілюстративний матеріал на спецкурсах та спецсемінарах, присвячених вивченню лексикології, під час написання курсових та кваліфікаційних робіт, у загальноосвітніх закладах під час вивчення української мови.

Робота пройшла **апробацію** на IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми філологічних та лінгводидактичних студій третього тисячоліття у студентських дослідженнях» з доповіддю «Семантична характеристика неологізованої суспільно-політичної лексики».

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА ЯК СКЛАДОВА ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

1. 1. Зміст і обсяг поняття «суспільно-політична лексика»

Будь-яка мова є унікальною не тільки через наявність у ній різноманітних засобів, які відображають навколишню дійсність, а й тим, що в ній відбивається національна специфіка саме її носіїв. Мова не існує сама собою, а прив'язана до конкретних умов існування певного племені, народу, нації в конкретну історичну епоху. Кожна мова відображає своєрідний індивідуально-груповий спосіб сприйняття й організації світу [22, с. 3].

Лінгвісти єдині в тому, що зміни в мові чиняться найшвидше на лексичному рівні, тому що лексична система, складники якої є провідними компонентами мовної картини світу, в першу чергу і здебільшого зумовлена категоріями матеріального світу та соціальними чинниками.

СПЛ складає одну з мікросистем національної мови, яка через комунікативні вимоги у суспільно-політичній сфері модифікується або перериває своє функціонування за відсутності таких потреб. Ця мікросистема адаптується до умов і до середовища функціонування, видозмінюючи свій склад і структуру. Таку лексичну мікросистему, довілля творення, розвитку та функціонування якої є політична система, науковці називають «суспільно-політична лексика».

Визначаючи зміст і обсяг поняття «суспільно-політична лексика», виокремлюємо основні ознаки даної групи лексики, які виділяють її з-поміж інших лексико-семантичних підсистем мови. Ознаки є наступними: нестабільний характер, поєднаний з дією позамовних чинників; оцінне значення наявне в більшій кількості лексем, що

зумовлено дією ідеологічно спрямованих факторів; спроможність до семантичної переорієнтації лексем відштовхуючись від контексту; в цій групі лексики існують слова з різних гілок знань, що в політичному контексті мають прагнення набувати в структурі додаткового компоненту значення – політичну сему.

Сфера функціонування СПЛ – усне мовлення або друковані та електронні тексти, що обслуговують політичну галузь, мають особливу тематику, узгоджану з проблематикою цієї сфери, складаються людиною, яка займається або цікавиться політикою. Ці тексти спрямовані, як правило, на масового адресата й вбачають функцію впливу для досягнення поставленої мети.

Найбільш помітні зміни лексико-семантичного рівня відбуваються на матеріалі інформаційного простору. Саме мова мас-медіа стає об'єктом дослідження нових процесів у сфері лексики, оскільки саме розвиток засобів масової інформації зробив її основним шляхом популяризації соціальної інформації в сучасному суспільстві.

Завдяки засобам масової інформації з їх прагненням до експресивності й виразності СПЛ відома й зрозуміла широкому колу мовців, бо проникає в різні сфери людської життєдіяльності та комунікативні процеси, які відбуваються не тільки між представниками політичних сил, а й між пересічними громадянами. Таким чином, відбувається політизація мови.

З іншого боку, СПЛ вбирає в себе термінологію з галузей знань, які в складі цієї семантичної групи набувають додаткових компонентів значення і в процесі мовлення реалізуються як одиниці власне політичного змісту. Особливо популярними в політичній сфері є юридична, економічна термінологія, терміни з військової справи, спорту, медичної галузі, з культурної сфери життя тощо

Функціональність політичних лексем пов'язана не тільки зі структурою мови, але й із політичною системою загалом, яка формується

за політичними інтересами, цілями держави, тобто цілеспрямованими соціальними діями людей. Ці дії спрямовані на задоволення пов'язаних із політикою потреб громадськості в політичній, юридичній, економічній, військовій та інших сферах суспільного життя. Це такі лексеми: *автократія, анексія, бездержавність, бюджет, вітчизна, геноцид, дефолт, девальвація, дисидент, злука, імпічмент, інвестиції, кандидат, комітет, легітимність, мажоритарний, ментальність, мир, нардеп, озлидніння, олігарх, ротація, соборність, спільнота, фракція* тощо. Наприклад: «Так званий **«індекс євроінтеграції»** засвідчив, що протягом року прогрес України, скажімо, у зв'язках із ЄС, наближенням до **європейських стандартів та менеджменту у сфері євроінтеграції** був повільнішим, ніж у молдован та грузинів» (Радіо Свобода, 2015) [41]. «У березні Росія незаконно **анексувала Крим та організувала обрання самопроголошеної влади**» (Радіо Свобода, 2015) [41]. Подані приклади свідчать про широту вживання політичних лексем на позначення понять із різних галузей, що обслуговують суспільство.

Так, слово *ротація* – чергування, зміна; почергове перебування на якійсь посаді, оновлення складу якоїсь установи – часто вживається в політичному дискурсі, тому в багатьох мовців асоціюється винятково з політичною сферою: *ротація військових, ротація кадрів, ротація міністрів, ротація уряду* тощо.

Незважаючи на те, що СПЛ є частиною загальної мовної системи взагалі та підгрупою лексики, яку науковці відносять до публіцистичного стилю, на формування та функціонування цієї лексичної групи впливає не тільки комплекс загальних екстралінгвальних чинників, які визначають розвиток національної мови загалом, але й соціальні чинники, що є характерним для цієї лексико-семантичної підгрупи: «Отже, **євроінтеграція** є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, основою стратегії економічного та соціального розвитку України на наступне десятиріччя» (Віче, 2015) [10]. Лексема

євроінтеграція означає процес політичної, юридичної, економічної (а в деяких випадках соціальної та культурної) інтеграції європейських держав, у тому числі й частково розташованих в Європі. З появою нових умов розвитку української держави з'явилась необхідність у створенні нових понять, які б відповідали сучасним реаліям.

1.2. Суспільно-політичний термін як виразник суспільно-політичного поняття

Суспільно-політична термінологія займає особливе місце в системі спеціальної лексики сучасної української мови. Її теперішній стан характеризується різними тенденціями розвитку: активним розширенням складу суспільно-політичної термінології, що викликане кардинальною перебудовою соціальної структури суспільства; зміною політичної системи; процесами переходу значної частини спеціальних термінів, які позначали реалії радянського ладу, до пасивного вжитку; переосмисленням значень існуючих термінів.

У мовознавчій літературі існує багато значень суспільно-політичної лексики. На думку І. Протченка, аналізована лексика трактується як «частина словника, яку становлять назви явищ та понять зі сфери суспільно-політичного життя, тобто зі сфери політичної, соціально-економічної, світоглядно-філософської» [40, с. 103].

У лексичному складі мови, за Л. Ждановою, «виділяється деякий політичний складник, що визначається як політичне життя, суспільно-політичні відносини». Суспільно-політична лексика являється лексичною системою, у якій дістають вербальне уособлення політична структура та політичне життя суспільства. Своєрідна організація цього денотативного простору відбивається на склад та обсяг суспільно-політичної лексики [16, с. 19].

Варта уваги думка І. Холявко, яка досліджувала цей лексичний масив української мови у пресі 90-х років ХХ ст.: «Суспільно-політична

лексика – неоднорідна за складом макроструктура одиниць різного походження, спрямованих ідеологічно та спеціалізованих лексично, семантично і фразеологічно для вираження понять із галузі суспільного, політичного, соціального, економічного, морально-етичного життя соціуму» [65, с. 8]. Дослідник вважає слушним при зарахуванні слова до суспільно-політичної лексики зважати на такі критерії:

- 1) наявність спеціальних ремарок у тлумачних словниках;
- 2) наявність пояснень або дефініцій слів у довідковій літературі – галузевих енциклопедіях, термінологічних словниках, загальнополітичних довідниках;
- 3) частотність використання, функціональне навантаження лексеми (при відповідній поняттєвій співвіднесеності);
- 4) урахування контекстуальних значень мовних одиниць, які не входять до термінологічних словників і довідників, а також характеру їхніх суспільно-політичних ілюстрацій.

У зарубіжному мовознавстві мають перевагу два погляди на визначення терміну «суспільно-політична лексика». Як твердить В. Лейчик, перша група лінгвістів (Х. Кларк, Ф. Фрохок, С. Хогарт) усвідомлює значення цього терміну так «сукупність лексичних одиниць, які позначають економічні, соціальні та політичні відносини між суспільними класами», друга (М. Фауколт, Д. Грін, С. Ромейн) – зараховує до складу суспільно-політичної лексики всі найменування, які стосуються суспільства [23, с. 54].

Окремі мовознавці під суспільно-політичною лексикою усвідомлюють більш широке коло лексем, тому відносять до її складу всі слова суспільно-політичних текстів. Так, на думку В. М. Лейчика до суспільно-політичної лексики стосуються терміни суспільних та політичних наук, професіоналізми та загальнолітературні слова й вислови, власні назви, номенклатурні одиниці. Через такий підхід межі суспільно-політичної лексики є надто розмитими, а її склад надто

неоднорідним, через це перешкоджає виявленню тих чи інших спільних ознак, які окреслюють всю групу в цілому [23, с. 126].

Суспільно-політичний термін як виразник суспільно-політичного поняття характеризує його природу у результаті того, що за кожним суспільно-політичним терміном стоїть значення, з'єднане з відповідною ідеологічною концепцією.

Суспільно-політична лексика відрізняється від інших термінологічних лексичних підсистем загальновідомістю. Тому при визначенні критеріїв її виділення, складу і меж виникають значні труднощі, про що свідчить неоднотайність думок і концепцій у лінгвістичних дослідженнях.

Разом із політичною, соціально-економічною лексикою І. Протченко зараховує до цієї лексико-семантичної підсистеми й філософську лексику: «Суспільно-політична лексика – це та частина словника, яку становлять назви явищ і понять суспільно-політичного життя, тобто з галузі політичної, соціально-економічної, світоглядно-філософської» [40, с. 127].

А. Бурячок вважає, що поняття «соціально-економічна сфера» вимагає певного уточнення, оскільки воно охоплює надто широке коло понять, що стосуються соціально-економічної сфери суспільства. У зв'язку з цим він зауважує, що «із назв понять цієї галузі до суспільно-політичної лексики можна віднести тільки ті, які семантично найтісніше пов'язані з політичним життям суспільства, тобто політико-економічні» [7, с. 32].

При виділенні суспільно-політичного словника як особливої лексико-семантичної підсистеми мови, до якої належить найбільш уживана частина суспільно-політичної термінології (коли вона функціонує поза вузькою професійною сферою спілкування), найменування соціальних реалій та ідеологічних концептів, номени суб'єктів суспільно-політичного життя тощо, принципово важливим є

врахування ознаки, що відмежовує її від інших груп загальноповживаної лексики. Цією ознакою є соціально-ідеологічна оцінність (за винятком лексико-семантичної групи позначень номенклатурного типу, що виконує суто функцію референції), оскільки одиниці з суспільно-політичною семантикою є ідеологічно орієнтованими й можуть неоднаково оцінюватися представниками різних політичних напрямків. Так, довкола значень таких слів, як *глобалізація, державність, євроінтеграція, миротворча місія, роздержавлення, санкції, сепаратисти, українська нація, членство в Альянсі* тощо в суспільстві ведеться активна дискусія. Кожна з наведених лексем у мові ЗМІ має то позитивну, то негативну оцінку, яка залежить більшою мірою від суб'єктивного ставлення мовця до того чи іншого явища або його приналежності до певної політичної сили. Тому одиниці суспільно-політичної лексики містять соціально-ідеологічно-оцінну інформацію, що відображає характер використання мови в інтересах певних суспільних груп.

Ураховуючи вище зазначені дефініції, під терміном «суспільно-політична лексика» будемо розуміти неоднорідну за складом лексичну підсистему, одиниці якої використовуються для позначення реалій і понять зі сфери суспільного, політичного, соціального, економічного, морально-етичного життя соціуму.

При віднесенні слова до суспільно-політичної лексики І. Холявко пропонує враховувати такі критерії:

- 1) поняттєво-сміслова співвіднесеність слів із суспільно-політичною сферою;
- 2) наявність спеціальних ремарок у словниках української мови;
- 3) наявність пояснень або дефініцій слів у довідковій літературі – галузевих енциклопедіях, термінологічних словниках, загальнополітичних довідниках;

4) частотність використання, функціональне навантаження слова (при відповідній поняттєвій співвіднесеності);

5) щодо лексичних одиниць, які не входять до термінологічних словників та довідників, зазначений автор урахував зміст їх тлумачення, а також характер суспільно-політичних ілюстрацій до них [65, с. 11].

1. 3. Суспільно-політична лексика та суспільно-політична термінологія: проблема розмежування

На сьогоднішній день проблема розмежування суспільно-політичної лексики і термінології остаточно ще не розв'язана. А. Бурячок відзначав, що, будучи співвідносними з відповідними поняттями в системі певної галузі науки, техніки чи іншої сфери людських знань, терміни становлять відносно замкнену систему. Тим часом, системність назв зі сфери суспільно-політичного життя не є замкненою, оскільки вона постійно зазнає змін під впливом екстралінгвальних чинників. Як тільки змінюється суспільний лад, перемагає нова ідеологія, багато політичних лексем зовсім виходять з ужитку, стають історизмами або переходять на певний час до пасивного фонду у зв'язку з віджилістю чи реакційністю понять, позначуваних цими назвами. СПЛ здебільшого має у своєму складі лексеми, які відомі широкому колу мовців. Провести чітку межу між термінованими й детермінованими словами цієї лексико-тематичної групи важко. Тому більшість дослідників у позначенні цієї групи слів обирають термін «суспільно-політична лексика». Тому вимога до термінів – обмеженість їх уживання, незрозумілість для широкого кола мовців – не має істотного значення, коли йдеться про терміни зі сфери суспільно-політичного життя [7, с. 154]. А. Бурячок вважає, що суспільно-політична термінологія входить до складу СПЛ.

Т. Крючкова відмежовує поняття «суспільно-політична лексика» і «суспільно-політична термінологія», мотивуючи це тим, що «СПТ функціонує тільки в спеціальних текстах і в усному спілкуванні спеціалістів, вона не переходить у загальнонародну мову, не стає елементами СПЛ». При цьому дослідниця зазначає, що ця термінологія має свою особливість – ідеологізованість. СПЛ може використовуватися в будь-якій сфері, крім наукової. Особливо широко представлена СПЛ у масовій комунікації, на різних суспільних заходах тощо [22, с. 86].

На нашу думку, твердження про те, що СПТ вживається тільки в спеціальних текстах, є дещо суперечливим, оскільки при набутті резонансу в суспільстві певної події, уживання терміна на позначення такого явища активізується й набуває популярності не тільки у вузькоспеціалізованому дискурсі. Так, терміни *імплементация*, *конкордат*, *ратифікація*, *реадмісія*, *стагнація* та ряд інших є рідковживаними в пресі, а отже, і малозрозумілими й такими, що повністю зберігають ознаки політологічних термінологем. Слова *альянс*, *брифінг*, *вето*, *дебати*, *євроінтеграція*, *європейські стандарти*, *імпічмент*, *юрисдикція* тощо також належать до політологічних термінів, але ознаки терміна (вузькоспеціалізованість) утрачають, оскільки відомі для широкого загалу й часто вживаються не лише в спеціальній літературі.

Погоджуємося з думкою деяких дослідників про те, що конотативний компонент є невід'ємним складником ідеологічно забарвлених політичних термінів, оскільки термінологія цієї галузі зазнає значного впливу ідеологічних чинників. Саме це є причиною наявності конотативних сем у семантичній структурі термінів, що позначають поняття з суспільно-політичної сфери [28, с. 231].

Г. Мінчак вказує на те, що питання виділення/не виділення в складі СПЛ СПТ залишається проблематичним і до сьогодні. Дослідниця зводить усі концепції до трьох таких положень:

1) розмежування лексики і термінології суспільно-політичного змісту. Учені, які підтримують це положення, вбачають різницю СПЛ і СПТ у їхній семантиці. Вони вважають, що політологічні терміни не містять конотативного компонента, оскільки в них відповідне ідеологічне явище становить суть предметно-поняттєвої віднесеності значення;

2) СПЛ – не є терміносистемою, тому що відсутнє єдине поняттєве поле й немає однозначного вживання термінів у межах суспільно-політичної терміносистеми.;

3) СПЛ – це відкрита термінологічна система, ядро якої становлять терміни [29, с. 8].

Деякі дослідники доводять складність виділення СПТ, пояснюючи це близькістю й узаємопроникністю СПЛ і СПТ. І. Холявко пише, що чітке розмежування термінологічної та нетермінологічної частин суспільно-політичного словника дає підстави вважати суспільно-політичну лексику й суспільно-політичну термінологію взаємопов'язаними макросистемами, що не перетинаються, хоча частина їх елементів і збігається в плані вираження.

Вони виконують різні функції. Це відображається в їхній семантиці, унаслідок чого, за умови однієї форми двох лексичних одиниць, які входять до складу суспільно-політичної лексики та суспільно-політичної термінології, їх не можна вважати ідентичними [65, с. 12].

До термінологічної суспільно-політичної лексики відносимо слова і словосполучення (аналітичні номінативні одиниці), які в політичному дискурсі використовуються для позначення чітко визначених політичних реалій і становлять специфіку цієї галузі: *референдум, саміт, транспарентність, узурпація* тощо. Наведемо кілька прикладів практичного використання політичної термінології в ЗМІ: «*Віктор Янукович на момент обрання президентом України вже створив змову по узурпації влади*» (Віче, 2016) [11]. «*Для ефективної курсової політики Нацбанку потрібно налагодити функціонування інструментів*

хеджування та автоматичний механізм інтервенцій» (Мета-новини, 2016) [27]. «Зобов'язання про ухвалення закону, який регулюватиме процедуру **імпичменту** президента України, стало частиною Коаліційної угоди» (Українська правда, 2015) [59]. Так, у наведених реченнях вжито термінологічні лексеми *хеджування* (це страхування цінового ризику учасників біржової торгівлі, яке дозволяє мінімізувати їх фінансові втрати шляхом одночасного укладання форвардної та ф'ючерсної угоди на однаковий обсяг однакового товару, засіб зменшення ризику шляхом укладання протилежної угоди), *узурпація* (незаконне захоплення влади в країні або привласнення чужих прав на що-небудь, чийхось досягнень), *імпичмент* (процедура притягнення до суду та припинення повноважень посадових осіб держави).

СПЛ органічно входить у загальнонародну мову в наслідок співучасті українського народу в політичному та громадському житті країни, не порушуючи при цьому свої специфічні ознаки такі, як ідеологізованість, соціальну оцінність тощо.

Ми вважаємо, що СПТ входить до складу СПЛ та складає ядро цієї лексико-семантичної групи. Це викликано особливістю СПТ, яка здебільшого зрозуміла для більшості носіїв мови, яка суперечить властивостям термінології (загальновідомий термін переходить до активного словника мовців): *імпичмент, консолідація, легітимність, фракція* тощо.

Периферію СПЛ становлять номінативні одиниці, які не мали першопочатково суспільно-політичної семантики, але все ж більше відноситься до використання в політичному дискурсі: *важіль, голова, еліта, інтеграція, круглий стіл, справедливість* тощо. Наприклад: «Для розв'язання політичної і соціальної криз, що виникли в Україні, владі і опозиції необхідно зробити кілька кроків назустріч один одному. До такого висновку прийшли учасники **круглого столу «План дій для країни»**, організованого Телевізійною службою новин та інформаційним

агентством УНІАН» (Телеканал «1+1», 2016) [33]. *«Подіумна дискусія «Політика пам'яті: переосмислення подій чи важіль політики?» (26 серпня) відбулася за участі істориків, громадських активістів, у тому числі представників Харківської топонімічної групи»* (Інформаційно-аналітичний центр «Крона», 2016) [21]. *«Допоки це питання не вирішено, політична еліта, насамперед – владна еліта, в принципі не здатна вирішувати будь-які інші державні та суспільні проблеми, включно з питаннями війни і миру, як зараз в Україні»* (Укрінформ, 2016) [57].

Отже, через вживання в спеціальному тексті й узаємодії з ядерними політологічними номінатами такі лексеми набувають соціально-політичного компонента в структурі лексичного значення. Через це загальномовні слова стають суспільно-політичними лексемами, тому що беруть початок у використанні позначень політичних реалій.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ У СТРУКТУРІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

2.1. Семантична характеристика актуалізованої суспільно політичної лексики у сучасному політичному дискурсі

Однотимний вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників зумовив бурхливі різнопланові інноваційні процеси в лексичній системі української мови, тому на початку ХХІ ст. у мові посилилася тенденція до використання слів, які довгий час перебували на периферії лексичної системи. Це слугувало появі нових лексем політичного змісту в словниковому узусі української мови. У реченні: *«Оновлений у зв'язку з пандемією коронавірусу базовий прогноз компанії Dragon Capital на 2020 рік передбачає падіння ВВП на 4% та девальвацію національної валюти до 30 гривень за долар на кінець року»* (Радіо «Свобода», 2020) [41] вжито слово *девальвація*, котре означає офіційне зменшення золотого вмісту грошової одиниці чи зниження курсу національної валюти щодо золота, срібла, певної іноземної валюти. Ця лексема належала до пасивного словника в українській мові, тому що протягом двадцяти чотирьох років національна валюта України була стабільною. Зазначена лексема у 2014 році під тиском політико-економічної ситуації в країні стає актуальною, позначаючи поступове знецінення національної валюти України. Таким чином лексема *девальвація* під дією екстралінгвальних чинників актуалізується й переходить до ядра суспільно-політичної лексики.

Аналізуючи особливості української лексики в новітній період, дослідники наголошують, що процес актуалізації (явища мовного відродження) відбувається значно скоріше й охоплює ширші кола лексики. Таке явище закономірне, оскільки науковці виділяють дві тенденції, які превалюють під час активних перетворень у будь-якій галузі діяльності: «по-перше, воля до цілком нового, коли чітко

підкреслюється розрив з попередніми нормами, а по-друге, потреба в залученні традиції, що склалася, для виправдання новизни» [4, с. 14].

За рахунок актуалізації наявних мовних засобів, їх переосмислення, завдяки інтенсивному вживанню слів, істотних для певного історичного моменту, так званих маркерів певної історичної доби, відбувається процес оновлення національного лексикону, характерний для періодів кардинальних змін в екстралінгвальній дійсності. Такі зміни спричинюють перетворення фактів пасивного словника у факти живої мови [38, с. 85].

Під терміном «процес актуалізації» в галузі аналізованої лексики розуміємо процес повернення в активний слововжиток груп лексем, які належали до пасивного словника: *агітація, безробіття, біржа праці, валютний коридор, витоки, губернатор, добродійність, інвестиція, мапа, окупація, парафія, паритет, політолог, тіньовий ринок* тощо.

Процес актуалізації лексем суспільно-політичного змісту відбувається шляхом:

– активних семантичних перетворень слів у текстах політичного спрямування (розширення меж сполучуваності лексеми й зміна її характеру, утворення нових значень слів за рахунок розширення сполучуваності, у тому числі переносних, а також зміна значень слів у зв'язку з ідеологічною переорієнтацією): *антиукраїнська істерія, відполіровані гасла, демократично-безкарні умови, закриті списки, ідеологічна та світоглядна дезорієнтація, непослідовність політики, нормотворча активність, остання інстанція, передвиборчий марафон, політичне збочення, політичний притулок, рейтингова хвороба, суспільна апатія, українські амбіції* тощо.

– виникнення серій стійких сполучень: *адміністративний важіль, антидержавні настрої, будапештські гарантії, владна вертикаль, гранд-клієнт правоохоронних органів, демократична коаліція, державний бюджет, європейські стандарти, єдиний список, конституційний*

процес, мертвий політичний сезон, монетарний феномен, нафтогазова наддержава, позачергові вибори, політико-правовий бік, пострадянська інфраструктура, прохідний номер, суспільно-чутлива тема, товарне наповнення ринку, урядова коаліція тощо.

Домінуючу роль у процесі актуалізації суспільно-політичної лексики виконують екстралінгвальні чинники, зокрема зміни в політичному житті України: *«Ключове рішення для заспокоєння ринку – це боротьба з валютними спекулянтами, відставка голови НБУ та якомога швидша відставка неефективного керівника уряду»* (Слово і діло, 2015) [49]. *«Ми маємо справу із знищенням ракової пухлини останньої тоталітарної імперії - сказав Юрій Луценко в ефірі «Свободи слова»»* (Факти ICTV, 2015) [64].

Наведені приклади свідчать, що зі зміною настроїв у суспільстві, змінюється риторика публіцистичного дискурсу, оскільки актуалізуються лексеми для позначення нових суспільних реалій і процесів.

Як слушно зауважує Л. Мацько, поява реактивованих лексичних одиниць зумовлена дією таких чинників: 1) ідентифікуюча функція слова – повернення до активного життя в суспільстві слів разом з реаліями й поняттями, які ними називаються і які також повернулися із забуття; 2) стилістична транспозиція лексики – розширення сфери використання слів, які раніше справді були рідковживаними, а нині активізувалися у зв'язку з посиленою увагою суспільства до української мови [25, с. 170].

Зняття табу на обговорення низки тем, створення в суспільстві різнопланової ідеологічної системи інтерпретації явищ суспільно-політичного життя сприяли актуалізації таких лексичних одиниць, як *акт злуки, етноцид, лінгвоцид* тощо. Більшість таких слів можна об'єднати в єдину групу, тому що вони зазначають реалії з історичного минулого українського народу й були вилучені радянською цензурою з активного словника: *«У тексті звернення, зокрема, йдеться про те, що після 2014 року російська влада в Криму закрила українські школи, українську газету*

та український театр, а загалом у Криму «розпочався **етноцид** українців, порушуються їхні права на спілкування, культуру, віросповідання». (Радіо «Свобода», 2020) [41]. «Європейський союз продовжив застосування обмежувальних заходів проти осіб і компаній, які вчиняли дії проти **суверенітету** України, територіальної цілісності та незалежності» (Українська правда, 2015) [59]. Й надалі ми вирішили використовувати приклади різних років для того, щоб показати, що різні лексичні одиниці входили до активного вжитку як раніше, так і зараз.

Значну частину актуалізованої суспільно-політичної лексики становлять слова, які за радянських часів позначали реалії капіталістичного світу й подавалися в словниках із позначкою «в буржуазному суспільстві» чи «в капіталістичних країнах»: багатопартійність, банкір, безробіття, бізнес, бізнесмен, veto, дефолт, інфляція, капітал, корупція, мафія, мер, мерія, муніципалітет, офіс, парламент, рейтинг, страйк, страйком, парламент тощо. Як правило, це переважно слова іншомовного походження. Наприклад: «Високий відсоток дефіциту в умовах виходу **капіталу** з країн з ринками, що розвиваються, до яких належить Україна, не підлягає фінансуванню та фондуванню. Владі вдалося скоротити його, щоб запобігти ризикам стрімкого розкручування **інфляції**. Завдяки внесеним змінам у бюджет дефіцит буде значно меншим» (Радіо «Свобода», 2020) [41].

З проголошенням незалежності України часто вживаними стали спеціальні слова, що належать до суспільно-політичного шару лексики, і завдячують своїм функціонуванням наявності незалежної держави: автономія, альтернатива, анархізм, бомонд, геноцид, демократія, денаціоналізація, імпичмент, законопроект, коаліція, компетенція, легітимність, лібералізм, ліцензія, маргінальність, олігарх, опозиція, популізм, пуризм, референдум, сепаратизм, суверенітет, тероризм, толерантність тощо. Для прикладу наведемо кілька речень: «Президент України Володимир Зеленський підписав Закон України «Про особливу

*процедуру усунення Президента України з поста (імпичмент)». Ухвалення закону створило правові передумови для реалізації процедури імпичменту». (Офіційне інтернет-представництво Президента України, 2019) [36]. «Партії від **опозиції** йдуть в парламент єдиним блоком, щоб зупинити війну і захистити права виборців Донбасу» (Слобідський край, 2015)[47]. «У вступному слові **Тетяна Монахова** вдалася до багаторазово випробуваної риторики про 130 національних меншин в Україні, які мають право на свою рідну мову і це право юридично захищене, про гармонійне співіснування державної мови і мов національних меншин, про законослухняність і **толерантність**» (Радіо «Свобода»,2020) [41].*

Велику групу актуалізованої лексики становлять терміни з галузей, що тісно перемижуються з політичною, зокрема з соціально-економічною (*аванс, агентство, акція, акціонер, аудит, банкрут, бізнес, біржа, вексель, демпінг, дефіцит, дивіденд, інвестиція, інфляція, консенсус, кредит, купон, ліцензія, маржа, маркетинг, менеджмент, номінал, оренда, спонсор тощо*), юридичною (*алібі, аташе, афект, вето, віза, віче, вотум, гангстер, гарант, громадянство, декларація, кабала, кворум, консолідація, конституція, контракт, контрабанда, конфіскація, лізинг, нота, реабілітація, ротація, санкції, спонсор, хабар тощо*), військовою (*біженець, вибухонебезпечний, військово-морський флот, змова, зрадництво, колективна безпека, конфлікт, миротворець, надзвичайний стан, перемовини, рукопашна, стратегія, суперники тощо*).

Орієнтація зовнішньої політики України на Європу, намагання налагодити тісні політичні й економічні зв'язки з країнами Заходу зумовили появу в мові ЗМІ низки сталих словосполучень, що відображають цей процес: *болонська система навчання, Генсек НАТО, євроатлантична інтеграція, євроінтеграція, європейський вектор розвитку, європейські стандарти, європейські структури, інтеграційні процеси, світова спільнота, проєвропейські сили, членство в Альянсі*

тощо, наприклад: *«Під час засідання Україна-НАТО український уряд повідомив представників альянсу про те, що Київ відмовляється від політики позаблоковості»* (Українська правда, 2014) [59]. *«Українське військо відроджується фактично з попелу...» – кому, гадаєте, належать ці слова? Головнокомандувачу Збройних сил, секретарю РНБО чи керманічам Міністерства оборони і Генерального штабу ЗС? Ні, такий висновок зробив генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг після ознайомлення з доповіддю своїх колег по Альянсу, які вивчали стан справ у нашій армії», – наголошено в публікації»* (Радіо «Свобода», 2020) [41]. *«Помазанов: президент і проєвропейські сили мають об'єднатися заради реформ»* (РБК-Україна, 2016) [42].

Зафіксовані й інші актуалізовані лексеми, що деякий час перебували на периферії мови, а в сучасний період набули популярності: *«Після анексії Криму Росією, влада використовує широкий спектр тактик залякування, щоб розправитися з інакомисленням»* (Amnesty international, 2015) [2]. *«Казнокрадів треба судити за державну зраду» - Квіташвілі»* (Укрінформ, 2015) [57]. *«Наразі на окупованій території Донецької області, практично в заручниках у бойовиків, перебуває майже 100 тисяч школярів»* (Укрінформ, 2017) [57].

Дослідження мови ЗМІ показало, що активізація питомої української суспільно-політичної лексики в політичному дискурсі часто зумовлюється, по-перше, прагненням відмежуватися від російськомовної традиції, відійти від близьких російськомовних форм, а по-друге, прагненням, урізноманітнити словник СПЛ, відновити мовні засоби вираження.

Найбільш динамічно процес повернення до активного вжитку лексичних одиниць, які вже існували в мові, але в певний час відійшли на периферію, відбувся в групах лексем суспільно-політичного змісту, що позначають:

1. Номени спільностей (асоціація, братство, віче, громада, громадськість, діаспора, загал, коаліція, козацтво, народ, нація, община, співтовариство, спільнота, суспільність, товариство, українство, укри тощо): «На думку політика, так званим «терактом» на кордоні з Кримом начебто влаштованим «українськими диверсантами» Кремль хотів, щоб світова **спільнота** визнала анексований півострів територією Росії» (Українська правда, 2016) [59]. «Зараз ми намагаємося робити все, щоб не було скупчення людей. І тому на час карантину не буде переходів, не буде зібрань. Бо для того, щоб **громада** визначилася, потрібно провести загальні збори парафії», – пояснив предстоятель» (Радіо «Свобода», 2020) [41].

2. Назви суспільних перетворень, державних символів (державність, державобудування, державотворення, гімн України, консолідація, консолідування, тризуб, урядовець тощо): «В Україні має відбутися повсюдне розгортання високошвидкісних мереж доступу до Інтернету. Саме тому важливою є **консолідація** зусиль політикуму, державних установ, приватних операторів і провайдерів для створення необхідної інфраструктури, здатної забезпечити високу швидкість передачі даних (30 Мбіт/с та вище) для принаймні 80% домогосподарств до 2025 року» (Офіційне інтернет-представництво Президента України, 2019) [36].

3. Лексеми на позначення світоглядних понять (антинародні сили, благодійництво, благочинник, добродійність, духовність, злука, меценатство, народні сили, націоналізм, націоналістичний рух, соборність, спонсорство, умиротворителі тощо): «Тож якщо глибше задуматися над значенням **соборності**, ми бачимо, що йдеться про готовність розділити певні цінності, докласти зусиль для створення та плекання громади, в якій кожен у безпеці буде відповідальний перед кожним і за кожного» (Радіо «Свобода», 2020) [11].

Поверненню лексики, що тривалий час не використовувалася, сприяє установка соціуму на відродження частини духовних традицій, культурних цінностей і суспільних реалій, втрачених у ході історії. При цьому лексичні архаїзми, що виступають у функції номінацій нових реалій сучасного життя – *амбасада* (посольство), *гімназія*, *гривня*, *губернатор*, *державець*, *доба* (епоха), *добродій* (добродійка, добродії), *лицей*, *пан* (панна, пані, панове), *перемовини*, *правник*, *рада*, *радник*, *речник*, *самостійник*, *соборність*, *унезалежнитися*, *часопис* тощо – часто відроджуються для заповнення референціальних проміжків, які виникають у процесі розвитку суспільства.

Різностямованість процесів актуалізації: запозичення з пасивного фонду мови й нове іншомовне запозичення – може призводити до виникнення синонімічних номінацій, що «змагаються» поміж собою в мовленні: *аудит* – *перевірка*, *дивіденд* – *прибуток*, *комерсант* – *торговець*, *конвертація* – *обіг*, *конкурент* – *суперник*, *корумпований* – *продажний*, *корупція* – *хабарництво*, *креативний* – *творчий*, *мер* – *міський голова*, *партнер* – *спільник* [66, с. 211]. Розглянемо на прикладі вживання синонімічних номінацій таких, як: *благодійник*, *меценат*, *спонсор*, *товстосум*: «*Тернопільська лікарня швидкої допомоги отримала від благодійників медичне обладнання та побутову техніку*» (Region News, 2020) [43]; «*У Львівській області, окрім 4 великих шпиталів, визначено ще 5 резервних, які прийматимуть, при потребі, хворих на коронавірус. З необхідним медичним забезпеченням є проблеми і до допомоги долучились меценати і волонтери*» (Радіо «Свобода», 2020) [41]. «*Ігор Кривецький, якого називають одним із спонсорів партії «Свобода», разом із Дмитром Фірташем був співвласником «Арена Сіті» — одного із найрозкішніших торгових центрів Києва*» (Канал 24, 2016) [18]. «*Український товстосум Сергій Курченко, який має незліченну кількість доходів, планує поповнити свої володіння*» (Meta новини, 2015) [27]. Наведені приклади засвідчують, що зазначені лексеми активно

вживаються на сторінках досліджуваних періодичних видань як синонімічні.

Значний відсоток актуалізованих слів в українському політичному дискурсі зумовлена потребою в номінації нових реалій, понять. Для цього часто мовець використовує слова, що мають усталені культурні асоціації з національною автентичністю і сприймаються як «найнадійніший показник власне українського характеру тексту» [52, с. 48].

Процес актуалізації суспільно-політичної лексики характеризується поверненням до активного вжитку політичних лексем, які тривалий час перебували на перефії мовного узусу – вживалися не досить часто [19, с. 188].

Отже, частину політичних новацій сучасних українських засобів масової інформації становить актуалізована лексика на означення політичних понять, яка до цього часу була обмежена сферою вживання. Аналіз суспільно-політичної лексики української мови початку XXI ст. з погляду використання лексичних одиниць пасивного словника для називання нових або вже існуючих реалій суспільно-політичного життя дозволяє зробити висновок, що процес актуалізації суспільно-політичної лексики супроводжується переосмисленнями та змінами семантики лексем – розширенням семантичного наповнення слів і утворенням нових значень і відтінків.

2.2. Семантична характеристика неологізованої суспільно політичної лексики

Українська мова початку XXI століття характерна структурно-семантичними зрушеннями. Трансформація в соціально-політичній, економічній, науково-технічній та культурній сферах відобразилася в лексико-семантичній системі, що є більш чутливою до змін в інформаційно-комунікативному просторі. Як зазначає О. Стишов,

«зовнішні імпульси мовних змін, номінативні й комунікативні потреби зумовлюють інтенсивні модифікації національного лексикону, зокрема появу значної кількості неологічної лексики, семантичну переорієнтацію лексики, зовнішні та внутрішні запозичення в сучасну літературну мову» [53, с. 198]

Функціонування української мови в сучасних ЗМІ насамперед тісно пов'язане з виникненням неологізмів. Термінологічна лексика, зафіксована в спеціальних словниках та вживається у професійній сфері, починає нове життя в ЗМІ. На початку ХХІ ст. у ЗМІ мова констатує всі ті докорінні зміни, що наявні сьогодні в українському соціумі, насамперед у політичній, науково-технічній та культурній сферах. Являється нагальна потреба в номінації багатьох нових реалій та понять, породжених часом.

Модифікація життєвих пріоритетів, на які мають вплив політичні та економічні чинники, а також основні напрямки розвитку держави на теперішньому етапі знаходять відображення у мові. Понад усе ця тенденція знаходить місце в ЗМІ, де можна побачити відношення суспільства до соціально-економічних і політичних перетворень у повному обсязі.

Як стверджує О. Стишов, «неологізми – це слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових реалій і понять, периферійних номінацій, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками функціонування літературної мови, а також okazіоналізми (індивідуально-авторські новації), використані одноразово в мовній практиці певного автора, видання, редакції чи в конкретному тексті» [52, с. 44].

Одним із найвагоміших джерел поповнення словникового складу мови взагалі та СПЛ зокрема є номінативна діяльність мовців. Необхідність в нових словах спричиняється передусім позамовними

чинниками, зокрема соціальними та політичними видозмінами в суспільстві, розвитком науки, техніки, духовної культури тощо [53, с. 86].

Неологізм – це «Слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські, неологізми)» [54, с. 29]. Зміни в лексичній системі відбуваються завжди, але в періоди соціальних зрушень особливо помітна інтенсивна активізація лексико-семантичних процесів.

У всіх мовах слова – найменування осіб та предметів – утворюють чисельний та різноманітний у семантичному плані клас номінативів. Терміном «номінація» і його синонімами «називання», «найменування» позначають процес утворення мовних одиниць, що окреслюються номінативною функцією, тобто слугують для називання й розчленування фрагментів дійсності та формування відповідних понять про них у формі слів, поєднань слів, фразеологізмів й речень, а також результат процесу номінації – значущу мовну одиницю [51, с. 74].

Найчіткіше місце в мовній репрезентації ідеологічних понять та концепцій відносяться до суспільно-політичної, або політологічної лексики і термінології. Досліджуючи, ми дійшли такого висновку, що нова запозичена суспільно-політична лексика – це група слів, яка позначає суспільно-політичні реалії; вона ввійшла до активного складу мови порівняно недавно і ще не зовсім засвоєна мовною свідомістю народу. Одночасно важливою особливістю сприйняття нових слів є те, що вони усвідомлюються саме як нові. Нерідко значення нових слів не є зрозуміле для більшої частини носіїв мови і потребує окремих пояснень: *адмінресурс, бігпартія, ватник* (малоосвічена, здебільшого проросійсько налаштована людина, чия соціально-політична позиція була суттєво спотворена внаслідок перманентного впливу російської пропаганди),

*градоначальник, гранд-клієнт, демократичність, демсили, єврофедералізм, законодавці, зелені (партія Зелених України), карусельник (людина, що займається виборчими махінаціями), коаліціада, колорад (проросійський бойовик), кнопкодав, лобіст, мерство, нардеп, народівці (партія Народ), нафтодержжава, прем'єрка, псевдомайдан, путінізм, регіонали (Партія Регіонів), рейтинговість тощо. Наприклад: «Виявляється син Шухевича Юрко – **ватник і колорад**, нагороджений орденом Слави!» (Моя політика, 2015) [30]. «В Україні проходить набір учасників акцій протесту так званого «**псевдомайдану**» яким обіцяють платити по 500 гривень на добу» (Online.ua) [34]. ««**Кнопкодава**» з Київради покарали звільненням» (Мета-новини) [27].*

Варто виділити деякі більш актуальні підстави іншомовних запозичень і виникнення нових слів:

1) ці слова з'являються як назви нової реалії, нового предмета, який виник у суспільному житті, наприклад: *арт-банкінг, бренд, імідж, маркетинг, моніторинг, піар;*

2) нові слова вказують на явища, котрі і в минулому відбувалися в житті суспільства, але не мали відповідного позначення, тому що їх існування замовчувалося. Це такі слова, як: *відмовник, мафія, тренд, тіньовик;*

3) слово є зручнішим поясненням того, що колись мало назву словосполучення(*опція – вибір, рейтинг – показник оцінки чисі-небудь діяльності, шипінговий – кораблебудівний*);

4) вони виникають внаслідок потреби виділити часткові зміни соціальної ролі предмета в змінному соціумі (*офіс – контора, службове приміщення, ощадбанк – насамперед ощадна каса*);

5) вплив іноземної культури, а також моди на іншомовні слова призводить до запозичення нових слів (*індустрія – промисловість*).

Лексико-семантичні неологізми суспільно-політичного змісту виділяють дві головні підгрупи – запозичення старі, які набули

актуальності в останні роки через зміни політичної та економічної системи України, і запозичення нові, що виникли в мові нещодавно. Цей матеріал обґрунтовано засвідчує, що аналізовану групу лексики можна розділити на різні підгрупи за сферами людської діяльності, звідки передусім взято різні слова в політичне мовлення:

1. Політичного дискурсу, а саме:

а) номенклатурні назви (*президент, прем'єр-міністр, спікер*): «Після відвідин Ватикану **президент** помітно збадьорився» (Тиждень, 2020) [55];

б) відомств, органів (*кабмінівська номенклатура, МОЗ, парламент, РНБОУ*): «У спілці повідомили, що напрацьовану програму антикризової підтримки друкованих і онлайн ЗМІ передали президентові, **Кабінету міністрів** і керівникам фракцій **парламенту** і профільних парламентських комітетів» (Радіо «Свобода», 2020) [41];

в) термінологія електоральних і суміжних технологій (*балотуватися, електоральний, електорат, імпичмент, інавгурація, політичний маркетинг, популізм, рейтинг, референдум*): «У четвер, 16 травня, Верховна Рада має призначити дату **інавгурації** новообраного президента Володимира Зеленського» (Region News, 2019) [43];

г) найменування політичних партій, рухів, ідеологічних течій та їх учасників (*«зелені», «кличкісти», «народівці», НУНС, «регіонали», УНСО, «Фронт змін*»): «До речі, **«кличкісти»**, взявши владу у столиці, обіцяли, що до земельних питань будуть підходити дуже виважено та обережно – не роздавати ділянки направо й наліво, а (максимум!) продовжувати вже існуючі договори оренди» (Україна молода, 2015) [58];

г) політичний жаргон: (*кланово-олігархічна система, мандат, олігарх*): «Хто такий **олігарх** Вадим Новинський та чому прокурор хоче позбавити його депутатської недоторканності?» (BBC Україна, 2016) [8].

2. Терміни правового змісту, котрі використовуються в суспільно-політичному дискурсі ЗМІ: *агреман, делівері, колізія, пролонгація, трансфер*: «Лікування було безкоштовним, гроші взяли тільки за **трансфер** до лікарні». (Радіо «Свобода», 2020) [41].

3. Терміни економічного характеру: *дотаційність, рекапіталізація, рефінансування, своп, тендер, хеджування*: «Національному банку, якщо він дедалі менше тримає курс, треба зараз більше думати і про інструменти **хеджування** (захисту) від валютних ризиків» (Дзеркало тижня, 2015) [13].

4. Терміни, що позначають релігійні поняття: *архонти, екуменізм, євангелізація, таліби*: «Україна як держава здійснила не так уже й багато пам'ятного. Першою відмовилася від ядерної зброї. Подарувала світові взірець безкровної революції. Явила дивний приклад **єкуменізму**» (Дзеркало тижня, 2014) [13].

5. Терміни технічного характеру, які засвідчують реалії, котрі мають суспільну значимість: *грід-технології, драйвери, інтернет, інтернет-ресурси, інтернет-форум*: «Ми повертаємося до традицій наших предків, у яких не було супермаркетів чи доставки готових кошків через **Інтернет**» (Офіційне інтернет-представництво Президента України, 2020) [36].

6. Терміни, що позначають соціологічні, філософські, культорологічні, лінгвістичні та психологічні: *істеблішмент, менталітет, параолімпіада, популізм, спічрайтер, тинейджер, хай-тек*: «І цілком можливо, його особливою місією і буде **психологічна амортизація** всього негативу, пов'язаного з кризою і небезболісним виходом із неї як самих США, так і всього світу» (Дзеркало тижня, 2014) [13].

Зараз ми можемо спостерігати кількісні і якісні модифікації лексичного складу мови, зумовлені «вербальною свободою», яка в буквальному розумінні знехтувала всіма соціально-етичними заборонами

й канонами, сприяла ліквідації мовленнєвих стереотипів минулого і спонукала до демонстрації креативності та «мовних смаків» у різних сферах людської діяльності.

Формування нової лексики в мові зумовлене як необхідністю відображати зміни, що відбуваються в житті суспільства, так і прагненням людини до новизни форм вираження, заміни номінацій, які вже стали звичними. Процес неологізації суспільно-політичної лексики сприяє появі в мові нових слів та номінативних словосполучень, покликаних називати нові суспільні реалії.

Тенденція зміни, розвитку та поповнення мови найбільше проявляється в ЗМІ, тому що там відображаються ставлення суспільства до різних сфер життя у повному обсязі. Процеси глобалізації охопили усі сфери життя людини. В першу чергу, це відноситься до держав, що мали свої моделі розвитку і були зовсім відділені від європейської спільноти. Деякі перетворення у політичному, економічному, культурному житті країни спричиняють зміни у мовній політиці і це призводить до поповнення лексичної системи мови новими одиницями, які запозичуються разом із новими явищами та поняттями, наприклад: *вето, грін-кард, дебати, джет-сет, екзит-пол, імідж, інтервенція, люстрація, мажоритарний, меценат, наблік рилейшнз, спічрайтер, стагнація* тощо. Поява в українській мові таких слів зумовлена розширенням міжнародних зв'язків і посиленням впливу світових суспільно-політичних процесів на територію України. Газети та журнали заповнилися такими англійськими запозиченнями, як *бізнес, бізнесмен, брокер, дилер, імпичмент, менеджер, спікер, спонсор* тощо. Та в різноманітних мовах помітні різні тенденції використання лексики іншомовного походження.

Серед науковців-мовознавців прийнято розрізняти запозичену й іншомовну лексику. До запозиченої лексики відносять слова, що прийшли в мову відносно давно й не сприймаються носіями мови як чужорідні. Щодо іншомовних, то ознаки таких слів (початковий

голосний, нагромадження в основі голосних і приголосних, відсутність історичних чергувань голосних тощо) в синхронії чітко визначаються мовцями.

Лексичне запозичення й лексичне засвоєння є своєрідним переходом іншомовного слова та культурної інформації, яка в ньому закладена, через умовну межу «свій – чужий». Таке перетворення певним чином зумовлює трансформацію мовної картини світу, поповнення її новими елементами, зміну її фрагментів через зміну конотації, що призводить до збагачення уявлення носіїв мови про навколишню дійсність. До лінгвістичних чинників, що сприяють активізації процесу запозичення лексем суспільно-політичного змісту, відносимо прагнення до економії мовних засобів і до їх уніфікації, до розширення можливостей відображення дійсності, збагачення засобів висловлювання, подолання об'єктивної номінативної недостатності, прагнення до більш точного та детального передавання інформації.

Схема процесу запозичення, як правило, стандартна: форма переходить в іншу екстралінгвальну ситуацію, концептуальна сфера слова повністю або частково змінюється, внаслідок чого воно набуває нових значеннєвих компонентів. Іншомовні слова, потрапляючи в нашу мову, поступово асимілюються: пристосовуються до звукової системи української мови, підпорядковуються правилам українського словотвору й словозміни, втрачаючи при цьому ознаки свого неукраїнського походження: *безвізовий (режим), кооператив, лібералізація, легітимізація, монополізація, парламентарій, політизація, популяризація, ратифікувати, резонансний (справа), рейтинговий, секретаріат, теледебати* тощо. Обростаючи словотвірними афіксами, запозичені слова входять у граматичну систему української мови й підкоряються відповідним нормам словозміни: утворюють парадигми відмінювань, дієвідмінювань.

Перш ніж освоїтися в мові-реципієнті, іншомовне слово проходить кілька етапів: проникнення, період адаптації в мові, під час якого можливе існування варіативних форм (наприклад, *інавгурація* – *інаугурація*), оскільки лексема насамперед має позбавитися іншомовних особливостей звукового оформлення й набути власне українських фонетичних ознак, тобто має пристосуватися до мовної норми. На цьому етапі слово ще тісно пов'язане з семантикою в мові-першоджерелі, простежується вплив мови на формування значення. Коли перехідні етапи пройдені, слово починає вживатися, але набуває в структурі свого значення додаткові семи, що базуються на ґрунті ментальності носіїв мови. Цим самим слово поступово починає втрачати ознаку чужорідності. Популярність лексеми серед мовців сприятиме її входженню до узусу. Це зумовлює набуття нею граматичних ознак мови-реципієнта, появу словотвірного ряду, що свідчить про успішне проходження запозиченим словом усіх етапів адаптації. З одного боку, політичний авторитет держави забезпечує та підтримує відповідний статус мови-джерела, а з другого – існують механізми, які створюють умови для набуття чужою мовою соціальної значущості, зокрема певний національний нігілізм; розширення комунікативних і пізнавальних можливостей, залучення до нових культурних цінностей; можливість виявити свою належність до еліти суспільства в умовах, коли панівні верстви використовують у функції основного комунікативного засобу іноземну мову замість рідної; формування уявлень про «престижність» певної мови, які, у свою чергу, детермінують вибір мови-джерела запозичень лексем [4, с. 15].

Окрему групу слів, яка активно еволюціонує в складі суспільно-політичної лексики української мови, становлять запозичення з інших мов. Однією з провідних особливостей динаміки цієї групи лексики в мові ЗМІ є активізація процесу запозичення іншомовної лексики політичного змісту. Зокрема розширення сфери вживання спеціальної іншомовної

термінології та введення в мову значної кількості запозичень-неологізмів на позначення понять, що вживаються в політичному дискурсі.

Запозичені слова та словосполучення науковці правомірно зараховують до неологізмів, оскільки запозичення мають усі ознаки неологем, а також звукову оболонку, яка не є притаманною для лексем української мови.

Процес запозичення СПЛ належить до тих складних лексико-семантичних трансформацій, що відбуваються в лексичній системі української мови переважно внаслідок мовних контактів і впливають на динаміку словникового складу. Цьому процесу сприяє тенденція до глобалізації, що виявляється в активному вживанні запозиченої лексики. Особливістю запозичень лексики досліджуваного періоду є її кількісність, новизна.

На думку О. Стишова, «інтенсивний приплив і функціонування, а також порівняно швидке засвоєння неологізмів – іншомовних входжень – зумовлені загальними процесами європеїзації та інтернаціоналізації лексичного складу сучасних мов» [53, с. 128]. Запозичена лексика використовується передусім для називання політичних явищ і процесів, яка раніше не мали місце або не були характерними для українського політичного простору, тому з появою або поширенням відповідних явищ виникла потреба в їх номінації, наприклад: «*Закон про люстрацію набрав чинності в жовтні 2014 року. У 2015 році народні депутати звернулися до Конституційного суду з проханням перевірити закон на відповідність Конституції. Наразі рішення не ухвалили. Станом на квітень 2019 року в Україні люстрували 922 чиновники*» (Радіо «Свобода», 2020) [41].

За походженням новітня політична лексика утворена двома шляхами:

- 1) по-перше, це іншомовні запозичення;
- 2) по-друге – утворення нових слів на основі питомої української лексики [50, с. 246].

Іншомовні запозичення, або «зовнішні входження» репрезентовані в політичному дискурсі здебільшого термінами, що беруть початок з давньогрецької або латинської мови, але запозичені через англійську мову, наприклад: *анексія, імплементація, легітимізація, люстрація*.

Сучасна політична комунікація також розширює межі семантичної деривації за рахунок прийомів мовної гри, внаслідок якої утворюються нові слова: *атошник, вишиватник, Даунбас, йовбак, карусельник, кіборг, кримнаш, Луганда, новорос, правосеки, путінізм, рашист, тітушка* тощо. О. Кирилюк наголошує на домінантній ролі «психологічних чинників та мотиваційних ознак» у творенні новітніх неологізмів та okazіоналізмів [19, с. 188]. Наприклад: «*Утеодин з Майклом Щуром: про Йовбака і «Правий сектор», Яценюка з сигаретою та округлості космічного масштабу*» (Репортер, 2015) [44]. «*Колишній «новорос» просить бойовиків скласти зброю*» (Мета-новини, 2017) [27]. «*Йовбак*» (рідше «йовбик») означає збірну назву озброєних найманців, які взаємодіють з українською міліцією під час масових заворушень. Лексема «йовбак» стала еволюцією «тітушки».

У ЗМІ та соціальних мережах поширилося з вересня 2014 року вживання терміну кіборги. Так почали називати українських вояк-захисників донецького аеропорту під час війни на сході України. Це слово у значенні «захисники донецького аеропорту» стало словом 2014 року за версією словника сучасної української мови та сленгу «Мислово». Наприклад: «*За сміливість, відвагу, героїзм та непокірність їх назвали «кіборгами»*» (Укрінформ, 2017) [57]. «*Кіборги витримали, не витримав бетон: як тривала оборона Донецького аеропорту*» (Канал 24, 2017) [18].

Крім окремих лексем, неологізація політичного дискурсу здійснюється і через утворення нової фразеології, котрі частіше становлять двокомпонентні сполучення слів, створені за моделлю повного узгодження з атрибутивними відношеннями «субстантив + ад'єктив» (понад 80%), наприклад: *аваківська реформа, ввічливі люди,*

*гібридна війна, зелені чоловічки, мінський протокол, Небесна сотня, російські найманці, самопроголошені республіки тощо. Наведемо приклади із ЗМІ: «Героєві **Небесної сотні** Євгенові Котляру, який загинув від кулі снайпера 20 лютого 2014 року, прийшла повістка із запрошенням до військкомату» (Канал 24, 2016) [18]. Трапляються поодинокі випадки утворення політичної фразеології за іншими моделями з домінуванням атрибутивних відношень, наприклад: *візитівка Яроша, революція гідності, революція єдності, «Руський мир», сектор люстрації* тощо. Наприклад: «**Революція Гідності** залишила глибокий, визначальний і незабутній слід в історії» (Укрінформ, 2016) [57]. «**«Руський мир» в Україні: священник розповів, як його називали «сатаною»»** (Online.ua, 2016) [34].*

Лексичні інновації за семантичними характеристиками можна поділити на лексико-семантичні групи:

1) особи – учасники політичної комунікації. Найчисленніших груп, що охоплює як назви безпосередніх учасників політичного процесу (політиків різних рівнів, пересічних громадян країни), так і збірні номінації. Виокремлюємо такі різновиди номінацій особи:

– номінації осіб за національної ознаки: *новорос, рашист, укр.* Наприклад: «У Москві **рашисти** закидали посольство України в РФ димовими шашками» (Тиждень, 2016) [55];

– номінації осіб за приналежністю або прихильністю до певної політичної сили: *кличкісти, ляшкісти, правосеки, риги.* Наприклад: «Часто мене запитують – чому ж «збройники та **правосеки**» трималися за ці три точки на карті, якщо вони були в оточенні і лише вночі з Пісок добиралася до них «нитка з коробочками» – колона з забезпеченням, а в новому терміналі ворог був у підвалі та на третьому поверсі (туди заходила естакада)». (Радіо «Свобода», 2019) [41].

– номінації осіб за характерними ознаками зовнішності або поведінки: *ватник, кіборг, тітушка, тушка*. Наприклад: «Ціла згря *«тітушків»* чинила безчинства в неділю і у Києві» (Тиждень, 2014) [55];

– номінації осіб за функціями, які вони виконують у політичній комунікації: *каратель, каруселіс, кнопкодав, ополченець*. Наприклад: «Відзначимо, що сьогодні журналісти зафіксували як позафракційний депутат Владислав Поляк неодноразово *кнопкодавів* на пленарному під час голосування за поправки до законопроекту про звернення земель сільськогосподарського призначення» (Слово і діло, 2020) [49];

– номінації конкретних політичних діячів: *виломен* (О. Ляшко), *Гена* (Г. Кернес), *Дона* (М. Добкін), *Лаврушка* (С. Лавров), *Няш-Мяш* (Н. Поклонська), *Порох* (П. Порошенко), *Циклоп* (Н. Шуфрич). Наприклад: «*Дона і Гена* покинули Україну» (Експрес, 2014) [14];

– збірні найменування політичних сил або політичних угруповань: *єврокоаліція, опоблок, хунта*. Наприклад: «Російські телеканали буквально за один день забули про київську *«хунту»*» (Дзеркало тижня, 2015) [13].

2) назви політичних процесів: *донбасизація, євроінтеграція, імплементация, люстрація*, наприклад: «Що має відбутися: українізація Донбасу чи *донбасизація* України у тому вигляді, як обіцяли вуличні графіті: «Усьо будет Донбасс?»» (Тиждень.ua, 2016) [55].

3) назви територій та країн: *Гейрона, ДНР* (Донецька народна республіка), *Єврозона, ЛНР* (Луганська народна республіка), *Мордор*. Наприклад: «Відомий кримський сепаратист: краще *Гейрона* ніж *«руський мир»*» (Факти ІСТV, 2015) [64];

4) назви політичних явищ: *автомайдан, гумконвой, євромайдан, євросанкції, холодомор*. Наприклад: «21 листопада 2013 року в Україні почався *Євромайдан*» (Радіо «Свобода», 2020) [41];

Важливим для української суспільно-політичної лексики є денотативно-конотативно переорієнтовані одиниці. Мається на увазі така

зміна вживання слів, коли лексеми раніше позначали зарубіжну дійсність, а зараз почали використовуватися для номінації українського життя. Це явище тісно пов'язане зі змінами ідеологічних конотацій, тому що у процесі перенесення західних реалій та понять на сучасний український ґрунт одночасно змінювалась оцінність багатьох із них [38, с. 131]. У нові часи переорієнтована лексика набагато розширила свої функції і охоплює такі сфери, як економіку (*акциз, банкір, біржа, менеджер*), політику і ідеологію (*електорат, імпичмент, інаугурація/інавгурація, лобі, страйк*), науку, освіту й виховання, адміністративне управління, керівництво тощо. Так, іменник **майдан** в українській мові належить до полісемантичних лексем. У «Словнику української мови» зафіксовано такі його значення: 1) велике незабудоване місце в селі або місті; 2) невелике рівне місце на землі, призначене для чого-небудь; 3) діал. лісова галявина; 4) діал. столярня; 5) архл. стародавня могила, розкопана згори [48, с. 597]. Типовим для нього є перше значення, на основі якого розвинулися переносні значення. Перейшовши межу первинної номінації, воно набуло ознак вторинної номінації, ознак слів-символів. Семантичними варіантами слова **майдан**, у сучасному розумінні є, зокрема, такі:

1. «Місце, де виборюються права людини, де вона висловлює свою громадянську непокору, де відстоюються її демократичні свободи»: *«Різдвяний «Майдан» у Варшаві: як розпочалися протести в Польщі та до чого вони призведуть»* (Європейська правда, 2016) [15].

2. «Український народ узагалі»: *«Майдан вимагає звільнення п'ятнадцяти заарештованих»* (iPress.ua, 2014) [17].

3. «Велике зібрання людей, яке ухвалює щось важливе»: *«Астролог Тетяна Одношевна-Чепка стверджує, що «є підстави стверджувати – не пізніше 2016-го розпочнеться третій Майдан, в ході якого олігархи-правителі ще позаздрять долі втікача-Януковича»* (Депо-ua, 2015) [12].

Сьогодні відбувається «збільшення» ролі української мови в комунікативному просторі, розширюються її функції, збагачуються структурні засоби. Та цей процес, на жаль, супроводять і неприємні явища: лібералізація норми, зниження рівня культури мови в окремих сферах комунікації. Через збільшення кількості не встигає якість. Дуже турбує процес тотального вживання іншомовних слів, адже існують власні назви для передачі понять (*брифінг – зустріч, дивіденд – прибуток, зиск; презентація – показ, ознайомлення; шоп – магазин; ноу-хау – знання, досвід*) [22, с.103].

До інтралінгвальних причин появи запозичень традиційно зараховують: 1) потребу в засобах номінації; 2) потребу в додаткових експресивних засобах; 3) тенденцію до уникнення надмірної полісемії власне українського слова, спрощення його семантичної структури; 4) тенденцію до усунення омонімії; 5) необхідність усунути відмінності в мовних картинах світу двох мов і заповнити відсутні ланки в лексичній системі, яка запозичує (зокрема поповнення новими лексичними одиницями термінологічних систем у мові-реципієнті, що традиційно складаються з номінацій-запозичень однієї мови-джерела); 6) заміну двочленного найменування питомої мови одночленним; 7) уточнення або деталізацію відповідних понять; 8) диференціацію слів за сферами вживання; 9) тенденцію до утворення ряду структурно аналогічних слів чи існування класу слів, структурно однотипних із запозиченою лексичною одиницею; 10) потребу в соціальному протиставленні окремих груп або мовців докільню або ідентифікації членів соціальної групи [53, с. 249].

Аналізуючи соціально-психологічні чинники, які впливають на поширення запозичених слів у групі суспільно-політичної лексики, варто зазначити що, розвиваючись за об'єктивними законами, які не залежать від волі людей, мова разом із тим підпадає під значний вплив особистостей, які нею розмовляють [25, с. 174]. Спостерігаються й

соціальні розходження в ставленні до іншомовних слів, особливо нових. Люди старшого покоління в основному менш терпимі до чужої лексики, ніж молодь; із підвищенням рівня освіти освоєння запозичень відбувається легше; представники технічних професій порівняно з представниками професій гуманітарних рідше звертають свою увагу на те, яке слово вони бачать у тексті або чують – власне чи іншомовне.

Формування нової лексики в мові зумовлене як необхідністю відображати зміни, що відбуваються в житті суспільства, так і прагненням людини до новизни форм вираження, заміни номінацій, які вже стали звичними. Процес неологізації суспільно-політичної лексики сприяє появі в мові нових слів та номінативних словосполучень, покликаних називати нові суспільні реалії. Саме завдяки цьому процесу в мові не буває дефіциту слів на позначення нового екстралінгвального явища.

Отже, у суспільно-політичній лексиці української мови початку ХХІ ст. закономірно функціонує процес запозичення іншомовної лексики, що впливає на динаміку лексико-семантичної системи взагалі та суспільно-політичної лексики зокрема. Оскільки лексичне запозичення й лексичне засвоєння слова є своєрідним переходом іншомовної лексеми та культурної інформації, яка в ньому закладена, через умовну межу «свій – чужий», то таке перетворення певним чином зумовлює трансформацію мовної картини світу, поповнення її новими елементами, зміну її фрагментів через зміну конотації, що приводить до збагачення уявлення носіїв мови про навколишню дійсність. Процес формування нових значень у лексем суспільно-політичного змісту характеризується і тим, що часто при ньому залишається цілісною як морфологічна, так і фонетична структура слова, а змін зазнає тільки внутрішнє наповнення знака, його семантика, що є комплексом семантичних елементів (сем), які, поєднуючись, утворюють новий елемент значення слова (семему, лексико-семантичний варіант). Це пов'язано з тим, що психологічним чинником семантичного розвитку слів є особливості асоціативного

мислення. У зв'язку з цим до складу суспільно-політичного словника, крім слів та словосполучень спеціального змісту, належить значна кількість лексичних одиниць, за якими стоїть певний комплекс політичних уявлень і понять, що реалізуються в конкретному контексті.

2. 3. Вхідження до суспільно-політичної лексики просторічних лексем і слів із соціальних діалектів

Визначення просторіччя як лінгвістичної категорії дотепер дискутується. Лінгвісти вказують на нечітку межу між розмовною та просторічною лексикою (Г.Їжакевич, О.Медвідь, О.Пономарів). Лексичні розряди (розмовна та просторічна лексика) не мають чіткого рубежу. В основному просторічна лексика існує в літературному вжитку, але іноді виходить за його межі.

Деякі мовознавці стверджують, що просторічна лексика знаходиться за літературною нормою, але часто використовується в побутовому мовленні та в художній літературі як стилістичний засіб для зневажливості, іронічності, грубуватості характеристики зображуваного, із гумористичною та сатиричною метою, а також являється засобом характеристики мовлення персонажів з різних соціальних середовищ.

М. Жовтобрюх писав, що просторічні слова характерні для простої розмовної мови. За своїм конотативним забарвленням вони неоднакові. Деяким із них властивий відтінок фамільярно-розмовний чи грубуватий. А вульгаризми та лайливі слова він відносить до оцінної лексики [63, с. 81].

Зважаючи на широке використання просторічних форм у різноманітних стилях і жанрах української літературної мови та стилістико-семантичну роль цих форм у вживанні, не можна такі словоформи вважати не природним для загальнонародної мови.

Просторіччя постійно перебуває в русі, не являє собою щось ізольоване від літературної мови та діалектів.[5, с. 165].

У науковій літературі донині відсутні чіткі критерії для кваліфікації різних мовних елементів як просторіччя. Частіше ці кваліфікації присутні в словниках у вигляді ремарок: розм., діал., вульг., лайл., знев., згруб., зм., зм.-пестл. тощо.

Р. Бесага, посилаючись на В. Русанівського, серед просторіччя виділяє: 1) росіянізми; 2) перекручені й недоречно вжиті слова та вирази; 3) літературні, але знижені слова; 4) прийняті в народній мові словосполучення; 5) оцінну лексику; 6) фразеологію [5, с. 164]. Також Р. Бесага наводить класифікацію соціальних діалектів, розроблену російським ученим В. Бондалетовим, який узяв за критерії основну функцію соціального діалекту, характер його лексико-понятійної системи, сферу та умови вживання, типи слів, прийоми словотворення та інші структурно-мовні та екстралінгвальні показники. Ця класифікація набула популярності у слов'янському мовознавстві. Він запропонував виділяти такі типи соціальних діалектів: 1) власне професійні діалекти («підмови», лексичні системи, наприклад, мовлення мисливців, рибалок, ткачів тощо); 2) групові (корпоративні) жаргони (особливості мовлення учнів, студентів, спортсменів, солдатів, матросів тощо, переважно молодіжних груп); 3) умовні, чи таємні мови (арго) ремісників, торговців, а також подібних до них соціально-професійних груп; 4) жаргон злочинців – мова декласованих елементів [5, с. 168].

В українському мовознавстві актуальними проблемами вивчення жаргонної лексики, її систематизацією та впорядкуванням упродовж кількох років спеціально займається Л. Ставицька. Результатом наукових шукань дослідниці став «Короткий словник жаргонної лексики української мови», у реєстрі якого представлена сучасна жаргонна лексика різнотипного соціального походження, а також лексика розширеного вживання, що поповнила (жаргонізовану) розмовну мову.

Лексика ЗМІ поповнюється різними джерелами, а саме: арготизм, жаргонізм, а також сленг. Значення цих слів стали відомими завдяки активному пропагуванню їх ЗМІ: *автопілот* (депутат, який голосує карточкою свого колеги), *балабон* (прес-секретар), *бардак* (пленарне засідання), *беспрєдел*, *брати за жабри* (вмовляти депутата вступити в більшість), *качать права*, *лажа*, *лівак* (пенсійний фонд), *лімон*, *на халяву*, *папа* (керівник партії, фракції), *підписка* (депутатська недоторканність), *політична фєня*, *по поняттях*, *розборка*, *фанера*, *фраєр* (голова закордонної делегації) тощо.

У нашій роботі термін «жаргон» уживається на позначення одного з різновидів соціальних діалектів, який функціонує в усному спілкуванні окремої відносно стійкої соціальної групи, що об'єднує людей за спільністю інтересів (професійних), захоплень та уподобань (мистецтво, спорт, колекціонування, мисливство, рибальство тощо), спільністю інтересів та занять негативного або антисоціального характеру. Жаргонізми – це, як правило, емоційно-оцінні експресивні утворення, серед яких переважають негативні знижені номінації [63, с. 32].

Останнім часом чітко простежується тенденція до входження в політичну мову ЗМІ просторічної лексики (жаргону, сленгу), що зумовлено інтенсивною демократизацією мови, яка разом зі скасуванням цензури призвела до того, що потоки зниженої лексики (часто й нецензурної) увійшли з розмовної мови майже в усі сфери мови публіцистичної: «*Стандартна відмазка: Головний міліціонер Волині пояснив, де взяв «бурштинового Порошенка»*» (Антикор, 2016) [3]. «*Загалом, звичайний школяр, нормальний пацан, – сказав Копилов*» (АМН – актуальна мережа новин, 2016) [1]. «*А ще він порадив потерпілим страхуватися і звинуватив у повені лісівників. Повний відстій! – волинський держслужбовець про систему е-деклярацій*» (Конкурент – інтернет видання, 2016) [20]. «*Але тепер ми згадали, що й на футболі*

можна смалити. Можна знати свою команду вперед. Можна кричати і отримувати від цього кайф» (ЛВ. ua, 2015) [24].

Газетно-публіцистичний дискурс на початку ХХІ ст. сповна віддзеркалив об'єктивний процес пейоризації (процес набуття словами негативного значення) української мови. Друковані ЗМІ, миттєво реагуючи на зміни в екстралінгвальній, мовній реальності та мовній свідомості українського соціуму, відбивали й відбивають соціально-стильове та функціональне розмаїття сучасного жаргоновживання різних соціалектів. М. Бондар, зокрема, зазначає, що «поряд з іншими лексико-семантичними процесами в сучасній українській мові спостерігається процес стильового зниження лексики (детеоризація), коли книжна лексика замінюється неформальною». Ці слова іноді просто вражають своєю свіжістю, влучністю, експресією, чітко вираженою оцінкою того чи іншого явища (найчастіше негативного) [26, с. 329].

Особливо чітко це простежується в засобах масової комунікації на прикладах СПЛ, оскільки подача матеріалу часто вимагає від адресанта мовлення експресії для того, щоб точніше показати середовище, з якого походять певні політичні особистості. Наприклад, у реченні *«Екз-бютівець, колишній нардеп Віктор Лозінський на зоні веде себе як пахан, відмовляючись робити «чорну роботу» через попередні «Заслуги» на волі»* (ТСН, 2012) [56] автор використовує зазначений жаргонізм для того, щоб показати строкатість поглядів на державну владу (*пахан* у словнику тлумачиться з позначкою жарг. як «ватажок злочинного угруповання» [9, с. 895]. Однозначно, що вживання слова розраховане й на те, щоб показати різноманітність соціальних груп, що правлять державою, оскільки «соціальне розшарування суспільства стимулює формування і функціонування соціолектів, які разом із територіальними діалектами зумовлюють зміни розмовної мови та впливають на еволюцію загальнолітературних норм» [26, с. 332].

Процес жаргонізації мови суспільно-політичного українського дискурсу активізувався під впливом екстралінгвальних чинників: із популяризацією демократії в суспільстві почалися процеси демократизації мови. Зміни в суспільстві не можуть не відбиватися на свідомості носіїв української мови. Відчуття нерозуміння ситуації мовцями, нечіткості у визначенні майбутнього призвели до зміни моральних цінностей, що спричинилися до входження в мову відповідної лексики. Просторіччя швидко стало входити на сторінки газет: *базар*, *баклан* (головуючий), *блат* (спільне засідання Верховної Ради України та Кабінету Міністрів), *блатний*, *братва*, *відморозитися*, *морозитися*, *пацан некислий* (впливовий політик), *стрілка*, *кайф*, *кайфувати*, *мутити*, *тощо*.

Із 80-х років ХХ ст. жаргон поширює свою дію на мову шляхом проникнення в інші, крім розмовного, стилі, за рахунок чого формується звичка, адаптація суспільного смаку до відповідних слів та виразів.

Процесу жаргонізації мови також посприяли часті амністії, проведені за останнє десятиліття, а також урбанізація, яка супроводжується напруженням криміногенної ситуації, боротьбою за сфери впливу. Ці чинники посилюють свою дію в умовах демократизації всіх сфер життя, трансформацій у тлумаченні свободи загалом і свободи слова зокрема.

Значним чинником уходження сленгових форм у політичну мову є поширення мережі Інтернет, що сприяє входженню в мову іншомовних слів-жаргонів (часто варваризмів або слів, які в нашій мові набувають ознак жаргонізмів) на позначення явищ навколишньої дійсності. Такі слова значною мірою позбавлені відвертої негативної оцінки, а тому сприймаються реципієнтами як невід'ємна частина нашої мови.

Про набуття ознак нейтральності свідчать також інші факти вживання просторічних слів на позначення суспільних явищ. Наприклад, лексема *браток* у мові ув'язнених означає, що людина, до якої так

звертаються, «своя», тобто якимось чином пов'язана з кримінальним світом. Слово несе в своїй семантиці негативне забарвлення, оскільки позначає антисуспільне явище: *«На всіх трасах поблизу КПП стояли «братки», які під прикриттям міліції збирали з кожного мікроавтобуса суворо регламентовану суму, що варіювалася залежно від виду контрабандного товару»* (Дзеркало тижня, 2014) [13]. Подібні приклади трапляються і в інших періодичних виданнях: *«Братки, що напали на фірму Корнацького, ховали зброю в людини, підконтрольної Пшонці»* (Українська правда, 2014) [59] – із поданого тексту та з наявного контексту (екстралінгвальні чинники) також очевидно, що слово розширило свою семантику завдяки входженню в політичну сферу спілкування й набуло додаткової семи «депутат, який причетний до злочинних справ».

Іншим суттєвим чинником процесу жаргонізації мови ЗМІ є штучне нав'язування «зрозумілої» мови суспільству, оскільки активізація цих процесів значно зростає з настанням передвиборчої кампанії в країні. Намагаючись привабити електорат, що має різні уподобання або ж належить до різних соціальних груп, політики намагаються використовувати зрозумілу для певного соціуму мову.

Потрібно зважати й на суб'єктивний чинник у поширенні жаргонізмів у політичній мові, оскільки входження у владу малоосвічених людей призводить до зниження культури мови їхнього спілкування, що, безперечно, впливає на оточення, а також часто підхоплюється журналістами для того, щоб колоритно подати інтерв'ю з такими особистостями або ж донести до потенційних виборців суть особистості (часто для того, щоб показати правдивий образ). На суб'єктивний характер процесу жаргонізації мови вказують також дослідники [5, с. 164]. Наприклад: *«Я знаю, що це твоє улюблене слово. Ти ж усіх любиш називати «чайниками». Ось тобі з Пітера подарунок.*

Щоб у тебе такий удома був. Це єдиний такий», - прокоментував свій презент Мілевський (Оглядач (інтернет-видання), 2016) [32].

Активним чинником процесу жаргонізації в політичній мові виступає також вплив масової культури (кіно, музика, реклама, популярна література) на свідомість носіїв мови. Значною мірою це культура іноземна – переважно американська чи російська. На неприродність для української мови таких елементів указує калькування слова, що транслітерується за допомогою українських графічних засобів. Часто такі лексеми набувають власне українських фонетичних ознак. Лексема-калька з російської мови **безпредел** (рос. *беспредел*) трапляється в кількох фонетичних варіантах (*безпредел, беспредел, безпредел*): *«Там же панує повний «державний беспредел», там процвітає корупція, причому на найвищому державному рівні»* (Радіо «Свобода», 2018) [41]. *«Посол в Італії: Що б я не розповідав про реформи, Unicredit каже про суддівський беспредел»* (Європейська правда, 2016) [15]. Подібні лексеми в сучасних словниках української літературної мови зафіксовані частково, але їхнє значення загальновідоме завдяки частому вживанню й трактуванню політиками у своїх виступах і легко встановлюється носіями української мови як «події, які не підконтрольні законам суспільства та/або законодавчим нормам органів влади».

Незаперечним є той факт, що зі входженням лексеми такого типу в мову засобів масової інформації значення цієї лексеми розширюється, а то й зовсім змінюється – одна з домінуючих сем відступає на задній план, а в тексті актуалізується нова. Так, слово **розбірка** (розборка) можна тлумачити як «з'ясування стосунків, розв'язання конфліктів у кримінальному середовищі (звичайно із застосуванням насильства, бійками, вбивством). У реченні: *«Узагалі посада лідера парламентської більшості є результатом «парламентських розбірок»»* (Дзеркало тижня, 2015) [13] – із лексеми випадають семи «кримінальний», «насильство», «бійка» та «вбивство». Таким чином подібні лексеми асимілюються в

суспільно-політичній лексичній системі української мови, змінюючи частково своє значення.

Загальне зацікавлення такими явищами (використання слів політичним бомондом України, увага ЗМІ, розроблення кримінальної теми у кіно та масовій літературі) зросло під впливом змін умов соціального життя, трансформації суспільних цінностей у напрямку «матеріального» життя, виходу на арену кримінального капіталу й кримінальних угруповань, набуття ними псевдопрестижного соціального статусу, про що свідчать масові приклади у виданнях суспільно-політичного спрямування.

Варто враховувати також специфічні риси, притаманні новій генерації, формування яких відбувається під впливом певних чинників соціально-історичної та логіко-психологічної природи. Сьогочасній молоді властиве широке коло зацікавлень і розмаїття можливостей проведення дозвілля; використання нових шляхів отримання інформації; комп'ютерна та економічна грамотність (намагання якомога раніше здобути фінансову самостійність); політична активність (членство в партіях, громадських організаціях, участь у проведенні мітингів, демонстрацій, здійснення студентського самоврядування). Це, у свою чергу, зумовлює зростання ролі молоді в суспільному житті, а також поширення молодіжного жаргону серед інших членів мовного колективу.

Жаргонна лексика суспільно-політичного змісту в сучасних засобах масової комунікації репрезентує різні соціальні прошарки суспільства. Зокрема, елементи жаргону кримінального світу: **відпливати** мовою злочинців означає «незаконно перепродавати на чорному ринку»: *«Потім крадене «відпливає» колекціонерам антикваріату»* (Укрінформ, 2014) [57]. **Гнати порожняк** тлумачиться як «говорити або робити що-небудь, що не має під собою ніякої основи і не відповідає дійсності»: *«Лену Лукаш я знаю ще з 2004 року. Хоч би зліпили це нормально, а то приписувати Лені слова: Донбас порожняк не жене»*

(Українська правда, 2014) [59]. Часто зустрічаються і такі жаргонізми, як *стрілка* (в значенні «таємне місце зустрічі») та *авторитет* (у значенні «особа, що користується повагою в кримінальному світі»): «За його словами, між представниками ПС і Михайлом Ланьо була запланована *стрілка*» (ЛВ. ua, 2015) [24]. «Нічний вибух у центрі Луцька наробив багато галасу, а, за інформацією ЗМІ, йдеться про замах на відомого *кримінального авторитета*» (ЛВ. ua, 2015) [24].

Уживаються також елементи мови автомобілістів: слово *тормоз* використовується в значенні «політик, який гальмує поступові процеси в країні»: «Якщо уважно вчитатися в сьогоднішню Конституцію, то Президент – це *тормоз*, висловлюючись на побутовому рівні» (ЛВ. ua, 2015) [24]. Трапляються в політичному дискурсі елементи мови наркоманів: *під кайфом*, *ширка*; елементи мови програмістів та користувачів персональних комп'ютерів: *ламер* (необізнана людина), *чайники*; елементи молодіжного жаргону: *джинса*, *енерджайзер*; елементи мови працівників поліції: *лягавий*, *стрілка*; мови будівельників: *забетонувати*; мови волоцюг та п'яниць: *літробол*, *синяк*, наприклад: «У Києві затримали працівника прокуратури *під «кайфом»*» (Дзеркало тижня, 2016) [13]. «Так, коментуючи ситуацію, що склалася останнім часом в ЗМІ із замовними, насамперед політичними, матеріалами, Чайка висловив думку, що це може свідчити про те, що «свободи слова немає: ЗМІ лягли не під гнітом *«темників»*, а під гнітом *«джинси»*» (ТСН, 2016) [56]. «І сталося те, що, в принципі, можна було передбачити – утворилася тиснява з охочих отримати морозиво *«на халяву»*» (УНІАН, 2016) [61].

У мові ЗМІ в політичному дискурсі трапляються також емоційно-забарвленні слова з народної мови: «*«Брехуни, хапуги і бл*ді»*: соціальні мережі гостро відреагували на декларації депутатів та чиновників» (Паноптикон, 2016) [37]. «*«Декларація ніщеброта»*: Чим прості українці відповіли на е-декларування» (Деро.ua, 2016) [12]. «Але

кожен, хто продовжує казати, що всі росіяни – сволота, гівно і ватники – може забанити мене прямо зараз. Ви нічим не кращі за тих, хто називає вас «укропами» або «бандерофашистами», – вважає російський журналіст» (Преса України, 2016) [39].

Початок ХХІ ст. знаменується входженням у суспільно-політичну групу слів просторічних елементів. З одного боку, це можна пояснити демократизацією лексичної системи взагалі та гнучкістю норми, а з другого, зниженням мовної культури певних верств населення й приходом до влади не досить освічених мовців, які принесли з собою лексичні елементи своєї попередньої «культури». Популяризації процесу входження просторічних слів у мову політичного дискурсу сприяють і праці лексикографів, оскільки ненормована лексика останнім часом стала популярним предметом дослідження науковців.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи суспільно-політичну лексику у ЗМІ та її лексико-семантичні зміни, ми дійшли таких висновків:

1. У змісті та обсязі поняття «суспільно-політична лексика», можна виділити головні ознаки цієї групи лексики. Саме вони виділяють її з-поміж інших лексико-семантичних підсистем мови. Віднести до цих ознак можна: не стійкий характер, пов'язаний більш з діями позамовних факторів; наявний у деяких лексем оцінного значення, що зумовлюється впливом ідеологічно спрямованих факторів; наявний в цій групі лексики слів з різних галузей знань, котрі в політичному контексті набувають у своїй структурі додаткового компонента значення – політичну сему.

2. Коло функціонування СПЛ – усне мовлення, друковані, а також електронні тексти, котрі слугують для політичної галузі та мають спеціальну тематику, пов'язану з проблемами і цій сфері, вони формуються людиною, котра займається або цікавиться політикою.

3. До СПЛ входить СПТ і складає ядро цієї групи. Це зумовлено особливістю СПТ, що здебільшого зрозуміла для багатьох носіїв мови, що суперечить властивостям термінології (відомий термін займає активне місце в словнику мовців).

4. Під терміном «процес актуалізації» в галузі аналізованої лексики розуміємо процес, у якому лексеми, що належать до пасивного словника повертаються до активного вжитку.

5. Процес актуалізації лексем суспільно-політичного змісту відбувається шляхом:

- активного семантичного перетворення слів у текстах з політичним спрямуванням;
- появи низки стійких сполучень.

6. Найбільш динамічно перебіг повернення до активного вжитку лексичних одиниць, відбувався в групах лексем суспільно-політичного змісту, що означають:

- 1) номени спільностей;
- 2) назви суспільних перетворень, державних символів;
- 3) лексеми на позначення світоглядних понять.

7. Значні перетворення у політичному, економічному, культурному житті країни призводять до змін у мовній політиці, що веде до поповнення лексичної системи мови новими одиницями, які запозичуються разом із новими явищами та поняттями. «Неологізм – це слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (загальномовні неологізми) або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські, неологізми)» [54, с. 29].

8. Можна виділити деякі більш актуальні підстави іншомовних запозичень і виникнення нових слів:

- 1) ці слова з'являються як назви нової реалії, нового предмета, який виник у суспільному житті;
- 2) нові слова вказують на явища, котрі й у минулому відбувалися в житті суспільства, але не мали відповідного позначення, тому що їх існування замовчувалося;
- 3) слово є зручнішим поясненням того, що колись мало назву словосполучення;
- 4) вони виникають унаслідок подібності виділити часткові зміни соціальної ролі предмета в змінному соціумі;
- 5) вплив іноземної культури, а також моди на іншомовні слова призводить до запозичення нових слів.

9. Останнім часом чітко простежується тенденція до входження в політичну мову ЗМІ просторічної лексики (жаргону, сленгу), що зумовлено інтенсивною демократизацією мови, яка разом зі скасуванням цензури призвела до того, що потоки зниженої лексики (часто й нецензурної) увійшли з розмовної мови майже в усі сфери мови публіцистичної. Джерелом поповнення лексики ЗМІ є арготизми, жаргонізми та сленгові слова, їх значення стають популярними завдяки активному пропагуванню їх ЗМІ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АМН – актуальна мережа новин. URL: <http://www.amn.com.ua/>
2. Amnesty international – портал новин. URL : http://lb.ua/tags/12656_amnesty_international_.html
3. Антикор – національний антикорупційний портал. URL: <http://antikor.com.ua/>
4. Бантишева Л. Суспільно-політична лексика початку ХХ століття: традиції вивчення. Політична лінгвістика. Екатеринбург, 2007. С. 13 – 18.
5. Бесага Р. Просторіччя як нестандартизовані елементи в українській літературній мові. Українська мова і література: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. Тернопіль : Збруч, 1999. С.164-169.
6. Bigmir net. URL: <http://www.bigmir.net/>
7. Бурячок А. Формування спільного фонду суспільно-політичної лексики східнослов'янських мов. К. : Наук. думка, 1983. 248 с.
8. BBC України. URL: <http://www.bbc.com/ukrainian>
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
10. Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua/>
11. Віче – журнал Верховної Ради України. URL: <http://www.viche.info/>
12. Depo. Ua. URL: <http://www.depo.ua/>
13. Дзеркало тижня. URL: <http://dt.ua/>
14. Експрес – інтернет-видання газети. URL: <http://expres.ua/latest>
15. Європейська правда – інтернет-видання. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/>
16. Жданова Л. Суспільно-політична лексика: структура і динаміка: дис. канд. філол. наук / Л. О. Жданова. М., 1996. 224 с.
17. iPress.ua. URL: <http://ipress.ua/>
18. Канал 24 – сайт телеканалу 24. URL: <http://24tv.ua/ru/>

19. Кирилюк О. Л. Мовні реакції на суспільно-політичні процеси (на прикладі інтернет-дискурсу) Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2014. Вип. 11. С. 187-190.
20. Конкурент (ділове інтернет-видання Волині). URL: <http://konkurent.in.ua>
21. Крона – гендерний інформаційно-аналітичний центр. URL: <http://krona.org.ua/novini-czentru.html>
22. Крючкова Т. Особливості формування і розвитку суспільно-політичної лексики і термінології. М., Наука, 1989. 152 с.
23. Лейчик В. Особливості термінології суспільних наук та сфери її використання. М. : Наука, 1983. 288 с.
24. LB.ua. URL: <https://lb.ua/>
25. Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. Стилїстика української мови: Підручник / за ред. Л. І. Мацько. К.: Вища школа, 2003. 462 с.
26. Медвідь О. Просторіччя як категорія мовознавства і перекладознавства. Мовознавство: тези та повідомлення III Міжнародного конгресу українїстів. Х. : Око, 1996. С.328-334.
27. Meta новини. URL: <http://news.meta.ua/ua/>
28. Миколаєв М. До питання визначення суспільно-політичної лексики. Дніпропетровськ : ДГУ, 1988. 346 с.
29. Мінчак Г. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі преси 90-х років XX столїття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Кіровоград: 2003. 21 с.
30. Моя політика. URL: <http://goldnike-777.blogspot.com/>
31. Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні. Дивослово. 2004. № 12. С. 7 – 24.
32. Оглядач. URL: <https://www.obozrevatel.com/>
33. «Один плюс один» («1+1»). URL: <http://1plus1.ua/>

34. Online.ua. URL: <https://www.online.ua/>
35. Ostriv Galicia – інформаційно-аналітичний портал. URL: <http://www.octpib.info/>
36. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>
37. Паноптикон (інтернет-видання Запоріжжя). URL: <http://panoptikon.org/>
38. Панько Т. Проблеми вивчення соціально-економічних термінів слов'янських мов. Проблеми слов'нознавства. Львів: Вища школа, 1978. – 254 с.
39. Преса України. URL: <http://uapress.info/ua>
40. Протченко І. Лексика та словотворення російської мови радянської доби. М. : Наука, 1975. 351 с.
41. Радіо «Свобода» – сайт української служби радіо «Свобода». URL: <http://www.radiosvoboda.org/>
42. РБК-Україна (інформаційний портал). URL: <https://www.rbc.ua/>
43. Region News – Всеукраїнське інформаційне агентство. URL: <http://regionews.ua/>
44. Репортер. URL: <http://reporter.com.ua/>
45. РУАН – агентство новин. URL: <http://ru-an.info/>
46. Свобода-FM (телерадіокомпанія). URL: <http://svoboda.fm/politics/>
47. Слобідський край – новини Харківської області. URL: <http://www.slk.kh.ua/>
48. Словник української мови: в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 4: І–М / ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко. К.: Наукова думка, 1973. 840 с.
49. Слово і діло – електронний сайт газети «Слово і діло». URL: <http://www.slovoidilo.ua/>
50. Солганик Г. Лексика газети. Функційний аспект. М. : Вища школа, 1981. 320 с.

51. Степанова О. М. Лексико-семантичні особливості суспільно-політичної лексики у публіцистичному тексті. Дослідження зі стилістики художньої мови. М.: Наука, 1985. 153 с.
52. Стишов О. Неологізація як один із визначальних виявів динамічних процесів у лексико-семантичній системі мови. Мовознавство. 2003. № 10. С. 43 – 64.
53. Стишов О. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). К.: КНЛУ, 2003. 388 с.
54. Терещенко О. Один із способів виникнення нового значення в слові. К.: Вища школа, 1989. 177 с.
55. Тиждень – інформаційне агенство. URL: <http://tyzhden.ua/News/>
56. ТСН – сайт телеканалу ТСН. URL: <http://ru.tsn.ua/>
57. Укрінформ – українське національне інформаційне агенство. URL: <http://www.ukrinform.ua/>
58. «Україна молода» – електронна інформаційно-аналітична газета. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/>
59. «Українська правда» – інтернет-видання. URL: <http://www.pravda.com.ua/>
60. «Українське радіо» – інтернет радіо. URL: <http://ua.guzei.com/>
61. УНІАН – Українське Незалежне Інформаційне Агенство Новин. URL: <http://www.unian.ua/>
62. Урядовий портал (єдиний веб-портал органів виконавчої влади України). URL: <http://www.kmu.gov.ua/>
63. Усне побутове літературне мовлення / Відп. ред. Жовтобрюх М.К.: Наук. думка, 1970. 203 с.
64. Факти ICTV сайт новин. URL: <http://fakty.ictv.ua/>
65. Холявко І. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ століття (семантико-функціональний аналіз): автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 (Українська мова). Кіровоград : 2004. 20 с.

66. Шейгал О. Й. Семіотика політичного дискурсу: дис. докт. філол..
наук: спец. 10.02.01. Волгоград, 2000. 440 с.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Макаренко Олександра Олександрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

14.04.2020

(дата)

(підпис)

Олександра Макаренко

(ім'я, прізвище)